

O ULOZI I ZNAČENJU POVIJESTI FILOZOFIJE

GORAN GRETIĆ
(Zagreb)

UDK 19Bazala
Izvorni znanstveni članak
primljen: 7.6.1988.

Odnos povijesti filozofije i filozofijskog mišljenja je, kao što je poznato, specifičan s obzirom na samu filozofiju, a posebice u odnosu na ostale znanosti. Dok je u različitim znanostima općenito njihova vlastita povijest više-manje povijest bivših stajališta i prevladanih ili opovrgnutih spoznaja, u filozofiji je situacija upravo oprečna. Naime, povijest filozofije nerazlučivi je i konstitutivni dio filozofijskog mišljenja kao takvog, a iz toga proizlazi na prvi pogled začuđujuća činjenica da filozofija poznaje u tijeku svoje duge povijesti doista mali broj sasvim novih pitanja. Jamačno da je to za takozvani zdravi razum često iritirajuće stanje, no poradi toga nužno je naglasiti da filozofija usprkos tome nema posla, kako se popularno misli, s navodnim vječnim pitanjima. Naprotiv, pred ljudski se duh uvijek iznova, iz njegove osebuje i specifične cjelokupne povijesno-egzistencijalne situacije, nameću pitanja i zahtijevaju odgovori na bitne prijepore njegove povijesne egzistencije, njegova odnosa spram svijeta i onog prvotnog, sveutemeljujućeg pra-načela. Zato je i povijest filozofije napor i putokaz ka poimanju nas samih i našeg udesa u svijetu, napor koji nikada ne može biti zastario ili potpuno prevladan, već samo ponovno pro-mišljen, ponovno iskusan.

Van dvojbe, Bazala je bio duboko svjestan tog problematskog odnosa (njegova Povijest filozofije to uvjerljivo potvrđuje), a koji je nakon Hegela postao jedna od okosnica filozofijskog mišljenja. Međutim, isto tako valja naglasiti da je takvo stajalište spram filozofije i njene povijesti upravo na prijelazu stoljeća bilo izvrgnuto raznim oštrim kritikama i dovedeno u sumnju s obzirom na rastuće značenje i utjecaj duha pozitivizma. Njemu Bazala očito nije podlegao, ne samo što se tiče odnosa spram povijesti filozofije, pa i njegova filozofijska djelatnost na određen način započinje pisanjem ambiciozne povijesti filozofije kao pretpostavke i neophodnog uvjeta za razvoj filozofijskog mišljenja.

Bazalina Povijest filozofije njegovo je mladalačko djelo koje je nastalo prije njegovih glavnih teorijskih radova, pa se stoga u njemu uglavnom ne zamjećuje da on povijest filozofije prosuđuje s vlastitog filozofijskog stajališta. Dakako, i njegova Povijest filozofije pisana je sa stajališta »filozofijskog duha vremena« i zasigurno posebice u obzoru ideja njegovih učitelja. No to je jamačno i udes ili »nedostatnost« svake povijesti filozofije. Međutim, sasvim je shvatljivo, s obzirom na Bazaline poglede na ulogu i značenje filozofije i njene povijesti, da upravo takvo djelo stoji na početku njegovog stvaralaštva. Naime, povijest filozofije omogućuje pojedincu, ali

još više narodu, pristup k svijetu znanja, čudorednih postulata i znanstveno utemeljenog svjetonazora, dakle ona mu pruža specifičnu uputu i pomoć u orijentaciji za njegovo djelovanje u krugu kulturnih naroda. Bazalinim riječima: »Čovječanstvo traži od svega znanja praktičnu realnu vrijednost za život u smjeru materijalnom, da si udobnije i lakše uredi život i da si olakša borbu za opstanak i u smjeru idealnom, da si bolje uredi međusobne odnose članova i da u radu pojedinčevu i u radu cijele zajednice prema razvoju prosvjete odredi ciljeve.¹ Filozofija je kao najopćenitija znanost promatranje svijeta, a s obzirom na to da i oblikuje život, ona je bitno srodna s umjetnošću. Zato Bazala u kantovskoj tradiciji naglašava da filozofija ne može biti samo spoznaja svijeta, jer tada je doista samo »škola mudrost«, već se mora oblikovati u svjetskom značenju (po Kantu in senso cosmico), a to znači odgovarati na pitanja: što valja raditi; čemu se imamo nadati i konačno što je čovjek? Tek odgovori na sva ta pitanja čine pravu filozofiju kao najopćenitiju znanost koja opća znanja pojedinačnih znanosti svodi na utemeljenu i osmišljenu »jedinственu cjelinu bez protuslovlja«. Međutim, po Bazalinom mišljenju ona ne može biti samo znanost već isto tako znanstveno utemeljeni nazor na svijet, a to znači da mora biti povezana s idealima i vrijednostima, tj. raznorodnim kulturnim težnjama čovječanstva. Ona nije isključivo pojmovna djelatnost koja odgovara »zahtjevima uma« nego, presudno utječući na stvaranje nazora na svijet, ona isto tako i odgovara »potrebama čudi i srca«. Zanimljivo je da je Bazala već u Povijesti filozofije, dakle u tom ranom djelu, na sličan način kao mnogo godina kasnije, tematizirao odnos filozofije i znanosti uviđajući opasnosti od gubljenja uvida u smisao, cilj i cjelinu ljudskog znanja. On vrlo uputno i obrazloženo, dakako u znatno različitoj terminologiji od današnje, raspravlja o odnosu znanosti i filozofije. Sveza znanosti i filozofije za njega je uvijek mogućnosti napretka naroda, a gdje ta sveza nedostaje, stvara se samo »pričin kulture«. Tek njihovo jedinstvo može odgovoriti životnim »potrebama i ciljevima narodnim«, tj. u stanju je promicati i oblikovati narodnu osebnost i stvarati njegovu osobenu kulturu. Za njega znanosti, pri tome on misli prvenstveno na humanističke i društvene znanosti, moraju biti usko povezane s narodnim životom, tj. njegovim potrebama i htijenjima, su-oblikujući tako i filozofiju koja će time moći biti »slika svijeta i života gledana u zrcalu duše naroda«.² Tek na takav način oblikovana filozofija postaje stvarni činitelj razvoja i obogaćenja »opće prosvjetne misli«. Ovdje valja još jedanput naglasiti Bazalin izričiti antipozitivistički stav, što u ono vrijeme svakako nije bilo sasvim uobičajeno. On je očito naslućivao, dapače više od toga, uviđao opasnosti potpunog osamostaljivanja znanosti i oblikovanja jednog scijentističkog svjetonazora.

Naglašavajući posebno značenje povijesti filozofije za filozofiju kao takvu, i ističući to kao njenu specifičnost spram ostalih pojedinačnih znanosti, Bazala je ustanovio dvojaku zadaću povijesti filozofije: prvo je imanentna analiza pojedinačnih filozofijskih sustava, analiziranje njihovog nastanka kao i sveza s tradicijom. Kao drugo slijedi procjena vrijednosti pojedinih sustava i njihovog specifičnog doprinosa razvoju filozofije uopće. On posebice ističe hermeneutički stav da je u procjenjivanju

¹A. Bazala: *Povijest filozofije*, str. 17, I, Zagreb 1906.

²Bazala, op. cit. str. 19.

i vrednovanju pojedinačnih filozofijskih sustava mnogo značajnije uvidjeti njihove »velike strane«, tj. prednosti, od kritike pojedinih rješenja i to vrlo lijepo formulira da »u filozofiji kao i u umjetnosti velika kritika ne radi o pogrješkama nego o ljepotama«. ³ U prosudbi filozofijskih sustava odnosno pojedinih filozofa on isto tako uzima u obzir i značenje socijalno-kulturnog faktora, odnosno odbacuje potpuni individualizam u smislu da su pojedinačni sustavi »povijest duhovitih misli i rečenica pojedinih ljudi«. Oprečno smatra da ih treba situirati u »razvoj općene svijesti«, tj. ti sustavi su, iako proizvod stvaralačke energije pojedinaca, ovisni od širih kulturno-znanstvenih slika svijeta, koje, sa svoje strane opet, zadobivanju osebujno utemeljenje i značenje u i po »čudi naroda«.

Bazala navodi tri načela u tumačenju filozofijskih sustava: prvo je biografski momenat u širokom smislu, to on naziva »psihologijsko tumačenje«; drugo je »kulturno-historijsko promatranje« i treće je pitanje kontinuiteta filozofijskih problema, tj. filozofijska tradicija jest i daje nužni okvir filozofiranja, a to on naziva »pragmatično tumačenje«. (Ovaj termin »pragmatično« svakako je malo zbunjujući). Bazala osobito ističe Hegelovu zaslugu u otklanjanju pukog individualističkog shvaćanja povijesti filozofije u smislu da je ona skup privatnih mnijenja i slučajnih misli, no istovremeno mu zamjera shematizam druge krajnosti, tj. shvaćanje »da se razvoj sustava u vremenu mora podudarati s razvojem po sadržaju«. ⁴ Takvi i slični lapidarni prigovori Hegelu tipične su zamjerke i nerazumijevanje Hegelove filozofije »filozofijskog duha« s početka stoljeća. I konačno, Bazala ističe načelo »intelektualne plodnosti« u prosudbi vrijednosti pojedinih sustava naglašavajući pri tome heurističko značenje i važnost zablude u razvoju nazora o svijetu i životu, budući da su upravo zablude vrlo često značajno poticale dosezanje istine. Tom prilikom on i citira Windelbandovu misao da su u povijesti filozofije velike zablude važnije od malih istina. Bazala se i inače dosta oslanja na Windelbandove povijesnofilozofijske radove što, dakako, nije nikakav nedostatak s obzirom na njihovu općepriznatu vrijednost. (Konačno, i Windelbandova cijenjena Povijest filozofije prevedena je kod nas 1956. god.).

Povijesti filozofije Bazala isto tako izričito pripisuje i poticanje pozitivnih intelektualno-moralnih svojstava jer njeno poznavanje odvrća od »jednostranosti i nesnošljivosti dogmatizma« kao i od »klonule nemoći skepticizma«, odnosno ona je »najizvrsnija za vjeru u um i nadu čovječanstva da istina nije nedostižna«. U tim njegovim riječima jasno se očituje neskriveni optimizam u umni razvoj čovjeka, kako njegovih teorijskih moći tako i njegove moći i sposobnosti za razumno uređenje vlastitog života i života zajednice. Povijesno iskustvo posljednjih sedamdeset godina zasigurno je u velikoj mjeri izmijenilo već i naš pristup, a posebice odgovore na čuvena Kantova četiri pitanja, no usprkos tome ta, moglo bi se reći, klasičnoevropska vjera u ideal uma i umnog napretka jamačno je još uvijek, unatoč svih negativnih iskustava, i svakako ne bez razloga, privlačna i utješna.

Pišući svoju Povijest filozofije Bazala je imao kao pripomoć sva, i za nas danas, temeljna djela iz povijesnofilozofijske literature. Što se tiče grčke filozofije, već su

³Bazala, op. cit. str. 23.

⁴Bazala, op. cit. str. 25.

bili objavljeni fragmenti predsokratovaca u redakciji Diels-Kranz, klasična povijest grčke filozofije od Zellera kao i značajno djelo o grčkim filozofima od H. Gomperza, da spomenemo samo one najvažnije, koje i Bazala često citira. Što se tiče povijesti novovjekovne filozofije, isto je tako već bila objavljena čuvena povijest novovjekovne filozofije K. Fischera kao i mnogobrojne specijalističke studije, posebice neokantovaca, koje su danas sve više-manje standardna djela povijesti filozofije. I općenito valja odmah naglasiti da je Bazalina Povijest filozofije vrlo učeno djelo u kojem se iskazuje velika autorova erudicija. On je očito proradio ogroman materijal povijesnofilozofijskih istraživanja i sva je relevantna literatura tu navedena ili citirana. To je neophodno naglasiti da se ne bi pomislilo kako je to djelo, s obzirom na to da je prva povijest filozofije na hrvatskom jeziku, završena prije sedamdeset pet godina, danas zastarjeli ili, štoviše, samo hvalevrijedan početnički posao. Dapače, usprkos tih okolnosti, a to doista ne treba potcenjivati, to je rad, uz to djelo samo jednog autora, u potpunosti na razini dostignuća tadašnjih evropskih povijesnofilozofijskih istraživanja. Osim toga, i to treba spomenuti, takvih doista ambicioznih i cjelovitih radova nije bilo jako mnogo ni onda ni danas.

Odlučivši se započeti pisati Povijest filozofije Bazala je imao najmanje dva temeljna problema, tj. zapreke: skoro potpuna nedostatnost povijesnofilozofijskih radova kod nas (izuzeci su, u sistematskom smislu, jedino radovi njegovog učitelja Franje Markovića na polju estetike, kao i djelo Ljuboja Dlustuša (1850-1901) pod naslovom *Filozofija drevnih Helena*, objavljeno 1898-1901). I drugo, dakako usko povezano s prethodnim, bila je neizgrađenost hrvatske filozofijske terminologije. Ta relativna skromnost filozofijske terminologije na narodnom jeziku svakako je bila velik i ozbiljan problem, dok se nedostatnost povijesnofilozofijskih istraživanja ipak mogla nekako nadoknaditi. Dakle, u stvaranju, sistematskom izgrađivanju i ustanovljenju hrvatske filozofijske terminologije, i to upravo na materijalu cjeline povijesti filozofije, valja vidjeti jednu od najvećih i trajnih zasluga Bazalinih. Mora se, naime, imati u vidu »oporost građe«, odnosno težina jezičnog izražaja pojedinih filozofa, kao i ništa manje težak i složen način mišljenja i iznošenja problema, koje je međutim Bazala znao jednostavno i oštromno oblikovati i izraziti, a pri tome je stvarao, kao što sam kaže, »na neutritim još putovima kojima se naše filozofijsko nastojanje pomalo probija«.⁵

Upravo s obzirom na problem jezika posebno je važan prvi i dio drugog sveska u kojem se obrađuje grčka filozofija. Naime, u vrijeme kada je Bazala pisao mi smo imali doista vrlo malo prijevoda grčkih filozofskih tekstova i prema tome neizgrađenu terminologiju za grčke filozofijske termine. A kada se zna u kojoj je mjeri teško prevoditi s grčkog, filologijski i filozofijski gledano i pored postojećih prijevoda, tada Bazalin rad dobija još više na značenju. Jer, kao što se može vidjeti, u dijelovima koji obrađuju grčku filozofiju Bazala je uz svakog filozofa dao i prijevode fragmenata ili ulomke iz djela i to ponekad dosta opširne, a što inače nije najuobičajenije u radovima takve vrste. Na to je bez sumnje bio ponukan navedenim okolnostima, no ti su njegovi prijevodi čitljivi i razumljivi i, neosporno, prihvatljiva i vrlo korisna nadopuna i uputa za razumijevanje stajališta dotičnih filozofa. On je bio i grecist i

⁵Bazala, op. cit. sv. III, str. 6.

filozof što je jamačno idealna kombinacija kod prijevoda grčkih tekstova, a to nije uvijek slučaj kod prijevoda tih tekstova općenito. Bazalnim se prijevodima svakako mogu staviti različiti prigovori, no njihovo je značenje sasvim relativno kada se zna da se stvarni napredak i poboljšanje kod novih prijevoda prvenstveno očituje u uzimanju u obzir i prihvaćanju novih filologijsko-povijesnih istraživanja ili, a to je vrlo često upravo ono bitno, u novom filozofijskom pristupu tekstu, tj. u njegovom drugačijem poimanju. Može se reći da je Bazalino tumačenje grčke filozofije standardno i korektno viđenje razvoja i bitnih problema grčkog mišljenja od predsokratovaca do novoplatoničara. On se u svojim tumačenjima najviše oslanja na radove Th. Gomperza koji su priznato djelo filologijsko-filozofijskih studija i učenosti 19. stoljeća. Izvan je sumnje da, kako s obzirom na razvoj povijesnofilozofijskih istraživanja u ovom stoljeću tako i na drugačiji pristup suvremene filozofije pitanjima razvoja i temelja grčkog mišljenja, a i zadaće i sudbine u njoj zasnovane metafizike, mi danas niz pitanja i problema drugačije vidimo i ocjenjujemo. Dovoljno je samo podsjetiti na ogroman utjecaj Heideggerovih radova upravo na naše poimanje dosega i sudbine grčkog mišljenja. Međutim, to samo po sebi nije i ne može biti nikakav dokaz zastarjelosti ili neprihvatljivosti Bazalinih tumačenja. Ona su izraz i očitovanje, u najboljem smislu te riječi, »duha vremena«, tog klasično-humanističkog poimanja, i kao takva imaju trajnu vrijednost kao neotklonjivi dio naše žive duhovne tradicije.

Dosada rečeno povodom tumačenja grčke filozofije odnosi se, uglavnom, i na ostala dva dijela Bazaline Povijesti filozofije. U drugom svesku još se obrađuje filozofija u srednjem vijeku i novovjekovna filozofija do Kanta. To su isto tako pouzdani prikazi tih razdoblja povijesti filozofije u kojima se referira i upućuje na standardne interpretacije kao i na njemu suvremenu relevantnu literaturu. Uopće valja napomenuti da su opširne bilješke s ocjenama i uputama u sekundarnu literaturu izvanredno korisne, vrlo potpune i do danas na našem jeziku još uvijek najpotpuniji popratni znanstveni aparat.

Treći svezak prikaz je filozofije od Kanta pa do tada najnovijih škola i mislilaca. Taj treći svezak osobito je zanimljiv iz više razloga: obrađujući razvoj filozofije od Kanta do početka 20. stoljeća tumači filozofijske sustave koji na različite načine djeluju i u našoj suvremenosti, odnosno na različite načine oblikuju našu suvremenu filozofijsku svijest. Na početku tog sveska stoji vrlo opširan, sistematski jasan i pregledan prikaz Kantove filozofije. I, dakako, ne treba nas čuditi da je interpretacija Kanta tako iscrpna i neproporcionalno velika u odnosu na ostale filozofe tog razdoblja jer početkom stoljeća Kant je bio bez dvojbe smatran za najznačajnijeg mislioca novog vijeka, a čitav klasični idealizam, pogotovo kasniji razvoj, shvaćao se samo kao uspješan ili neuspješan razvoj Kantovih spoznaja i stajališta. Naravno, moglo bi se reći da je takvo stajalište danas uglavnom prevladano, ali samo uvjetno jer ono ima i danas nemali broj svojih zagovornika. Isto je tako dosta opširno interpretirana Fichteova filozofija, i tu je svakako došla do izražaja, ne u negativnom smislu, određena srodnost i posebni afinitet Bazale prema Fichteu kao misliocu i čovjeku. Kao što je poznato, nakon raspada neokantovskih škola došlo je do drugačijeg viđenja i ocjena uloge i značenja pojedinih filozofa u okviru klasičnog idealizma, posebice valja spomenuti osebujnu renesansu Hegela i općenito utjecaja njegove filozofije. Naravno da se upravo ta promjena općeg stajališta filozofijske svijesti, koja se

odigrava tridesetih godina ovoga stoljeća, a koja je za nas danas vrlo važna, ne može vidjeti u Bazalinoj Povijesti filozofije.

Upravo se na tumačenju položaja i značenja Hegelove filozofije, kako u okviru klasičnog idealizma tako i s obzirom na njen kasniji utjecaj, može očitati ta epohalna promjena filozofijske svijesti koja se odigrala tridesetih godina. Navest ćemo samo nekoliko ključnih djela koja su pokrenula taj proces, primjerice: 1906. god. objavljena je knjiga W. Diltheya: *Die Jugendgeschichte Hegels*; 1910. god. W. Windelband, kao jedan od najprominentnijih neokantovaca, ustanovio je neodrživost mnogih neokantovskih stajališta; 1924. objavljen je rad R. Kronera: *Von Kant zu Hegel*; 1929. izlazi djelo N. Hartmanna: *Die Philosophie des Deutschen Idealismus, Hegel* i konačno u to vrijeme objavljuju se Marxovi Rani radovi (prvi izdavač bio je Landshut, jedan od Heideggerovih učenika!) koji su isto tako dali osebujan i širok poticaj za proučavanje Hegelove filozofije.

O tumačenju razvoja filozofije nakon klasičnog idealizma valja napomenuti tri stvari: dat je opširan prikaz Herbartove filozofije i to je, dakako, razumljivo i opravdano kada se zna da je upravo Herbartov filozofijski sustav Bazalin učitelj Franjo Marković, ne tako davno, izabrao kao primjeren za uvođenje i odgoj k filozofiji na Zagrebačkom sveučilištu. Drugo, mišljenje Karla Marxa označeno je kao historijski i ekonomski materijalizam odnosno puki ekonomski determinizam. Zasiurno da se tako shematizirano i simplificirano shvaćeno Marxovo mišljenje, a u to vrijeme to je bilo više-manje općeprihvaćeno gledište, nije Bazali moglo činiti filozofijski osobito poticajno. Međutim, važno je napomenuti da u to vrijeme još nisu bili objavljeni Marxovi najvažniji filozofski tekstovi, a u to doba prominentni »marksistički« filozofi, kao primjerice Kautsky, Bernstein ili Plehanov, svojim radovima doista nisu činili tu filozofiju osobito atraktivnom. I treće, njegova interpretacija Nietzschea relativno je kratak, ali još uvijek vrlo poticajan tekst, posebice kada se uzme u obzir u kako je velikoj mjeri naše poimanje Nietzscheove filozofije i njenog značenja izmijenjeno upravo u posljednjih pedeset godina.

Na kraju je dat prikaz ostalih škola i filozofa s kraja 19. stoljeća i, dapače, spomenuti su autori i djela filozofa koji su čak bili Bazalini suvremenici. Valja reći da je u tome posljednjem dijelu obrađen određen broj autora o kojima se danas malo govori i zna, posebice kod nas. To je, dakako, posljedica već spomenute radikalne izmjene u poimanju temeljnih filozofijskih problema tridesetih godina našeg stoljeća, tako da čitav niz različitih škola i filozofa pada u zaborav, naime njihova se stajališta više produktivno ne uklapaju u bitni razvoj filozofije. Međutim, upravo je taj razvoj s konca stoljeća Bazala vrlo dobro poznao, jer to je i vrijeme u kojem se on filozofijski formirao, pa to čini njegov prikaz pouzdanim i vjerodostojnim vodičem kroz to, makar zaboravljeno, razdoblje. Ali u vrijeme objavljivanja njegove knjige stvar je stajala drugačije, naime upravo su ti dijelovi imali posebnu obrazovnu vrijednost budući da je studentima i uopće kulturnoj javnosti omogućeno upoznavanje s doista najnovijim duhovnim kretanjima.

U predgovoru trećeg sveska Povijesti filozofije Bazala izražava žaljenje što u okvirima njegovog djela nije našla mjesto i povijest filozofije slavenskih naroda. Prvi i načelni razlog za izostavljanje slavenskih mislilaca jest njegov naum da dade prikaz

samo »filozofijskih nastojanja svjetskog značenja«. Bojao se da bi slavenski mislioci koji bi eventualno i ušli u taj izbor ipak došli u nepovoljan položaj, jer moglo bi biti umanjeno njihovo neprijeporno značenje za kulturni i filozofijski život njihovih naroda spram »sjaja velikih umova daleko prosvjetljenijih naroda«. Zato je on predlagao da se napiše posebna povijest filozofije slavenskih naroda, i to od strane stručnjaka svakog pojedinačnog naroda. Povijesno-kulturne okolnosti nisu bile naklonjene toj bez dvojbe plemenitoj slavenskoj ideji, pa ni taj njegov prijedlog iz 1912. god. do danas nije ostvaren. Međutim, načelno gledano, smatramo da je Bazalino stajalište ispravno, jer opća povijest filozofije mora se pisati jedino i bezuvjetno sa stajališta »razvoja svjetskog duha«. Drugo je pitanje naravno u kojoj su mjeri različite povijesti filozofije udovoljavale tom rigoroznom kriteriju. Zasiurno ne u potpunosti. Međutim, valja naglasiti da je Bazala u okviru razmatranja renesansne filozofije posvetio nekoliko vrlo dobrih i sadržajnih stranica filozofskom djelu Franje Petrića (F. Petriša) za koga s pravom kaže da se »u redu odličnih mislioca u početku novog doba proslavio i naš zemljak«. ⁶

Bazala ukratko izlaže osnovne teze dva Petrićeva glavna djela, naime *Discussiones peripateticae* i *Nova de universis de philosophia*. Očito da Bazala ne referira samo općeprihvaćena stajališta, a njih je u ono vrijeme o Petriću bilo doista vrlo malo, već je i proučio ta Petrićeva djela. Posebice to važi za njegov prikaz *Nova de universis philosophia* koju koncizno i sustavno razlaže i dajući ocjenu njenog povijesnofilozofijskog značenja, a koje se uglavnom sasvim općenito poklapaju sa suvremenim istraživanjima. A u bilješkama za to razdoblje spominje i djelovanje hrvatskih renesansnih filozofa Jurja Dubrovčanina, Jurja Dobrotića, Antuna Medusa, Nikole Gučetića i Benedikta Staya te pri tome naglašava da su njihova djela nažalost još uvijek neistražena ba tina naše filozofije. Doduše, začuđuje da uopće ne govori o Ruđeru Boškoviću, no vjerojatno ga je smatrao prvenstveno matematičarem i fizičarem.

Sada je nakon mnogih desetljeća našoj kulturnoj javnosti ponovno pristupačna Bazalina Povijest filozofije. Za našu kulturnu baštinu to je djelo od vrlo velikog značenja, i to ne samo kao vrijedan dokument naše filozofijske tradicije već kao i danas značajno znanstveno djelo. Mnoga poglavlja Bazaline Povijesti filozofije predstavljaju najljepše stranice naše filozofijske literature, primjerice poglavlja o Platonu, Stoi, Kantu i Fichteu. Za nas danas posebno može biti poticajan njegov izvoran i osebujan jezik koji je daleko od bilo kakve vrste žargona, a kojim je i te kako opterećeno naše današnje pisanje.

Bazala je bio nedvojbeno jedna od najsvestranijih osoba duhovnog i kulturnog života Hrvatske u prvoj polovici ovog stoljeća. Njegova uloga i značenje kao profesora filozofije zagrebačkog sveučilišta, ali isto tako i kao popularizatora humanističkih znanosti na visokoj razini, u smislu njegovog shvaćanja poticanja narodne prosvijećenosti, od osobitog su značenja za razvitak i promicanje duhovnog života u nas. Svojom Povijesti filozofije on je kulturnoj javnosti dao vrlo stručan i pouzdan uvod u studij filozofije, a tim je djelom istovremeno postavio visok standard povijesnofilozofijskog rada. Posebice to njegovo djelo kao i njegov četrdesetogodišnji rad

⁶Bazala, op. cit. sv. II, str. 204.

kao profesora filozofije stvorili su uvjete i omogućili da se u našoj sredini u kratkom razdoblju, od Franje Markovića pa do njega, razvije filozofijska atmosfera i filozofijsko mišljenje koje je u potpunosti bilo na evropskoj razini.

I danas se jamačno može lako uočiti značajan interes za povijesnofilozofijska istraživanja na našem sveučilištu, a to je svakako dio tradicije koja je zasnovana Bazalinim djelom *Povijest filozofije*, kao i njegovom cjelokupnom djelatnošću.

O ULOZIMA I ZNAČENJU POVIJESTI FILOZOFIJE

Sažetak

Bazala je bio nedvojbeno jedna od najsvestranijih osoba duhovnog i kulturnog života Hrvatske u prvoj polovici ovog stoljeća. Njegova uloga i značenje kao profesora filozofije zagrebačkog sveučilišta, ali isto tako i kao popularizatora humanističkih znanosti na visokoj razini, u smislu njegovog shvaćanja poticanja narodne prosvijećenosti, od osobitog su značenja za razvitak i promicanje duhovnog života u nas. Svojom *Povijesti filozofije* on je kulturnoj javnosti dao vrlo stručan i pouzdan uvod u studij filozofije, a tim je djelom istovremeno postavio visok standard povijesnofilozofijskog rada. Posebice to njegovo djelo kao i njegov četrdesetogodišnji rad kao profesora filozofije stvorili su uvjete i omogućili da se u našoj sredini u kratkom razdoblju, od Franje Markovića pa do njega, razvije filozofijska atmosfera i filozofijsko mišljenje koje je u potpunosti bilo na evropskoj razini.

I danas se jamačno može lako uočiti značajan interes za povijesnofilozofijska istraživanja na našem sveučilištu, a to je svakako dio tradicije koja je zasnovana Bazalinim djelom *Povijest filozofije*, kao i njegovom cjelokupnom djelatnošću.

ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE HISTORY OF PHILOSOPHY

Abstract

Bazala was undoubtedly one of the most versatile Croatian intellectuals in the first half of this century. His contribution as Professor in Philosophy at the University of Zagreb and as a high-level popularizer of the humanities (who saw it as his duty to improve the level of public education in the country) was crucially important for the intellectual life of Croatia at that time. His *Povijest filozofije* (*A History of Philosophy*) was a very sound and reliable introduction to the study of philosophy, which set very high standards for later work in the history of philosophy in this country. This book and his forty years of philosophy teaching helped to develop a philosophical atmosphere and philosophical thinking which, in a relatively short span of time between Franjo Marković and himself, brought Croatian philosophy to the level of contemporary European philosophy.

The interest in history of philosophy studies at the University of Zagreb is still quite strong, thus reflecting and continuing the tradition started by Bazala with his book *Povijest filozofije* and his teaching and research.